

УДК 37.091.12:36-051:[001.895]:[34]

ОКСАНА КУТОРЖЕВСЬКА

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Аналізується потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності в сучасних умовах розвитку освіти, розглядаються відповідні завдання у галузі соціальної педагогіки.

Ключові слова: соціальна педагогіка, інноваційна діяльність, дитина, піклування, соціальний супровід.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на світовий освітній простір. Цей процес супроводжується змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу: пропонується новий зміст, підходи, інші відносини, інший педагогічний менталітет, використовується зарубіжний досвід, стрімко розвивається соціальна педагогіка як наука. У сучасній освіті проголошено один із важливих принципів: принцип варіативності, який дає можливість вибирати і конструювати педагогічний процес за будь-якими моделями, включаючи авторські. У таких умовах викладачеві необхідно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і напрямків.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Саме інновації є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих педагогів і цілих колективів: концепція гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського, ідея творчого педагогічного колективу, що визріла в лоні традицій колективної педагогіки А. Макаренка, В. Сороки-Росинського, новаторські ідеї Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, С. Лисенкової, Є. Ільїна, Б. Нікітіна, концепція “авторської школи” М. Щетиніна, О. Тубельського, та ін. практично довели, що за певних обставин можливе значне підвищення ефективності різних ланок педагогічного процесу.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття представлені процеси переосмислення накопиченого людством досвіду, на цій основі – формування нових підходів до сенсу буття, самого способу життя як творчої самореалізації кожної особистості, творчого розвитку та існування суспільства загалом, в якому інноваційність є однією з найважливіших ознак творчої діяльності. Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють наслідки соціально-економічних перетворень, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, прагнення педагогів до освоєння та застосування педагогічних інновацій. Потреба в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності сьогодні спричинена такими обставинами, як: розбудова суверенної держави викликала необхідність докорінної зміни системи освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу у навчальних закладах різного типу; виконання соціального замовлення сучасного етапу розбудови нашої держави – особистості, здатної засвоювати й творчо розвивати культуру, – потребує постійного пошуку нових організаційних форм, індивідуального підходу, інноваційних технологій навчання і виховання; змінився характер ставлення учителів до факту засвоєння і застосування педагогічних нововведень: раніше інноваційна діяльність обмежувалася використанням рекомендованих зверху нововведень, а сьогодні вона набуває дослідницько-пошукового характеру; створилася реальна ситуація конкурентно-здатності закладів освіти, спричинена входженням загальноосвітніх навчальних закладів у ринкові відносини, створенням нових типів навчальних закладів, у тому числі й недержавних.

Вищеокреслені проблеми постають перед соціальними педагогами, їх успішне розв'язання залежить від рівня його професійної готовності до інноваційної діяльності, спрямованої на оптимізацію процесу соціалізації та адаптації знедолених дітей, реалізації системи якісної соціальної, психолого-педагогічної допомоги та підтримки. Зазначені вимоги до соціального педагога є соціальним замовленням системи вищої освіти, що зорієнтовує їх підготовку на стандарти міжнародної освіти, законодавчу базу: Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", "Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей", "Про охорону дитинства", вітчизняні деонтологічні кодекси, котрі регламентують діяльність соціальних педагогів.

Аналіз наявних психолого-педагогічних праць, інших літературних джерел свідчить, що проблему професійної підготовки соціальних педагогів широко відображено в численних наукових роботах (С. Архипова, О. Безпалько, В. Бочарова, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Сластьонін, С. Харченко). Сучасні дослідження теоретичних та методичних засад професійної підготовки фахівців із соціальної педагогіки зорієнтовано на вивчення напрямів соціально-педагогічної роботи з різними категоріями клієнтів (Л. Іванова, О. Лісовець, С. Пащенко, Л. Пундик), висвітлення окремих аспектів професійної підготовки соціальних педагогів (С. Гришак, Т. Лесіна, О. Тютюнник, О. Філь), розгляд процесу професійної соціально-педагогічної підготовки (В. Багрій, Л. Бондар, З. Бондаренко, О. Коваль, З. Фалинська), проблем професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця (О. Гура, І. Козич, Л. Литовченко, О. Москалюк, О. Пономаренко), готовності особистості до педагогічної діяльності (О. Дубасенюк, І. Зязюн, С. Іванова, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Поліщук), готовності до роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування (Л. Канишевська, Б. Кобзар, Н. Огренич, В. Яковенко). Проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до інноваційної діяльності в процесі фахової підготовки потребує ґрунтовного опрацювання. Для соціальної педагогіки термін "інновація", – зауважує А. Гулевська-Черниш, – лишається відносно новим [1, с. 490].

Як відомо, Конвенція ООН про права дитини, прийнята у 1989 році й ратифікована Україною в 1991 році, наголошує, що дитині для повного та емоційно комфортного розвитку найкраще зростати в сім'ї, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння [2]. Саме головним соціальним інститутом, який значною мірою визначає певний спосіб життя населення, завжди була і залишається сім'я; саме вона домінує серед найважливіших факторів виховання людських поколінь. Роль сім'ї для дитини, надзвичайно важлива: батьки дають дітям життя, задовольняють щоденні потреби, займаються вихованням, передають досвід поколінь, життєві цінності та духовність, готують до самостійного життя в суспільстві; але чимало дітей залишається без родинного оточення – на вулиці: безпритульні діти, бездоглядні діти та діти-втікачі. Безпритульні діти – це діти, які не мають постійного місця проживання внаслідок розпаду сімей, смертності батьків працездатного віку, внаслідок збройних конфліктів і злочинних актів, поширенням самогубств у результаті пияцтва, психічних захворювань батьків, а також діти, що їх вигнали з дому батьки. Бездоглядні діти – це діти, які мають певне місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці в результаті матеріальної неспроможності, хвороби, психічних розладів чи байдужого ставлення батьків до виховання дітей. Втікачі – це діти, які втекли з виховних установ інтернатного типу через жорстокість, насильство, примус, а також діти-втікачі зовні благополучних сімей – діти з певними вродженими психічними відхиленнями; діти схильні до постійного перебування на вулиці; діти, схильні до безцільного проведення часу; діти, які втекли з дому через насилля близьких, через незабезпеченість у сім'ї, через образу на батьків та інше.

Нині влада не залишає поза увагою дітей, позбавлених батьківського піклування, і намагається в межах своїх можливостей допомогти їм, захистити. Зокрема, створюються

притулки для тимчасового перебування бездоглядних і безпритульних дітей, дитячі будинки, розширюється мережа дитячих будинків сімейного типу і збільшуються асигнування на їх утримання, збільшуються асигнування на утримання дітей в прийомних сім'ях, суттєво збільшено розмір державної допомоги при народженні дитини. Ознакою двадцятиріччя незалежності в Україні є влаштування на виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, у родинне оточення. Сімейні форми влаштування дітей: усиновлення (удочеріння) – найбільш прийнятна і сприятлива форма виховання, за якої дитина в правовому відношенні повністю прирівнюється до рідних дітей, набуває в особі усиновителів батьків, рідну сім'ю, – говорить у Ст. 207 Сімейного кодексу України [4]. Опіка, піклування – це влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають переважно в сімейних, родинних відносинах із цими дітьми з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів. Опіка встановлюється над дітьми, які не досягли чотирнадцяти років. Піклування встановлюється над дітьми віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [4]. Патронат. За договором про патронат орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату. На передачу дитини у сім'ю патронатного вихователя, – говорить у Сімейному кодексі (Ст. 252-256) [4], – потрібна згода дитини, якщо вона досягла такого віку, що може її висловити. Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, але кількість дітей у сім'ї, як рідних, так і прийомних, не повинна перевищувати десяти осіб з огляду на необхідність створення оптимальних умов для їх повноцінного виховання та розвитку. Приймна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки, від одного до чотирьох дітей на виховання та спільне проживання [4]. Метою створення прийомних сімей є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених піклування батьків. Прийомні діти влаштовуються на виховання у сім'ю до досягнення вісімнадцятирічного віку або до закінчення навчання у професійно-технічних чи вищих навчальних закладах, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку.

Соціальний супровід сімейних форм влаштування на виховання дітей, позбавлених родинного оточення, виконують соціальні педагоги – інноватори – творчо мислячі та діяльні людей, які є ініціаторами або провідниками нових ідей, розробок, – як стверджує А. Гулевська-Черниш [1, с. 491]. До інноваційних процесів сьогодення відносимо впровадження ювенальної юстиції – окремої галузі системи правосуддя, до функцій якої належить розгляд питань, пов'язаних із правопорушеннями неповнолітніх і щодо неповнолітніх. Необхідність у впровадженні ювенальної юстиції, – зауважує В. Лютий, – витікає із розуміння особливої природи дитячої делінквентності (порушення норм громадського правопорядку, що загрожує благополуччю інших людей або суспільству взагалі і може бути правомірно покараною [5, с. 59]), відмінної від злочинності дорослих, і необхідності подолання протиріччя між кримінальним покаранням та психологічним і соціальним розвитком дитини, яка скоїла злочин. Протиправна поведінка дітей і підлітків багато в чому визначається їх віковими особливостями та соціальною ситуацією, що складається в сім'ї, навчальному закладі й неформальному оточенні, ще недостатньо сформованими емоційно-вольовими якостями... неповнолітні, які скоїли правопорушення, у порівнянні з дорослими більш вразливі щодо психотравмуючого впливу під час слідства, суду і виконання покарання. Традиційні засоби стримування й покарання злочинців, пов'язані з ізоляцією від суспільства та фрустрацією потреб, – говорить В. Лютий, – можуть завдати значної шкоди психічному розвитку й соціалізації неповнолітніх і завдати їх соціальному життю вже в дорослому віці... Відповідно до сучасних підходів, основними напрямками впровадження ювенальної юстиції є: розробка і прийняття нормативних актів, які передбачають звільнення неповнолітніх, які скоїли

правопорушення, від кримінальної відповідальності або відбування покарання та застосування щодо них засобів виховного впливу, заходів примирення з потерпілим і громадою, застосування щодо неповнолітніх, які скоїли злочин, більш м'яких покарань і покарань, не пов'язаних із позбавленням волі..., системне залучення судами до участі у розгляді справ неповнолітніх соціальних служб, соціальних педагогів, психологів, соціальних працівників. Одним із основних напрямів упровадження ювенальної юстиції є створення спеціальних установ виконання покарання неповнолітніх, діяльність яких переважно спрямована на соціальну, педагогічну і психологічну реабілітацію засуджених. А також установ пост-пенітенціарного супроводу неповнолітніх і служб, що не відносяться до пенітенціарної системи, проте виконують функції нагляду та реабілітації умовно засуджених або звільнених від кримінальної відповідальності неповнолітніх. Упровадження відновного правосуддя передбачає застосування інноваційних моделей реабілітації дітей, які перебувають в конфлікті із законом: відновного правосуддя, сімейних групових нарад, досудової пробації, реабілітаційних тренінгових програм, групової соціальної роботи.

Таким чином, сутність інноваційної діяльності полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему і, – зауважує О.Попова, – передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості [3, с. 34-35].

Висновки. Отже, в сучасній Україні проблема педагогічної інноватики в соціальній сфері є справою державної ваги і потребує нових досліджень та методичних напрацювань, що розглядаються як вагоме завдання педагогічної науки.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д.Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Конвенція ООН про права дитини. – К.: Столиця, 1997. – 32 с.
3. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ ст. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: "ОВС", 2001. – 256 с.
4. Сімейний кодекс України. – С.: ТОВ "ВВП НОТІС", 2011. – 80 с.
5. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д.Зверєвої. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2013

Куторжевская О.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Анализируется потребность в инновационной направленности педагогической деятельности в современных условиях развития образования, рассматриваются соответствующие задачи в области социальной педагогики.

Ключевые слова: социальная педагогика, инновационная деятельность, ребенок, попечительство, социальное сопровождение.

Khutorzhevskaya O.

Poltava National Pedagogical University named after V Korolenko, Ukraine

INNOVATIVE ACTIVITY AS A SOCIAL AND EDUCATIONAL PROBLEMS

We analyze the need for innovative teaching activities focus in today's educational development are considered appropriate tasks in the field of social pedagogy.

Keywords: social pedagogy, innovation, child care, social support.